

Psykologiskt försvar i skolundervisningen /

Tänneryd, Gun,

dP 23/30

National Library
of Sweden

KONJEL. BIBL.
11.2.1966
STOCKHOLM

df
23

Nr 30.

PSYKOLOGISKT FÖRSVAR

PSYKOLOGISKT FÖRSVAR

1.	...	3
2.	...	4
3.	...	4

PSYKOLOGISKT FÖRSVAR

I SKOLUNDERVISNINGEN

1.1.	...	6
1.1.1.	...	6
1.1.2.	...	6
1.1.3.	...	6
1.1.4.	...	6
1.2.	...	11
1.2.1.	...	11
1.2.2.	...	11
1.2.3.	...	11
1.2.4.	...	11
1.3.	...	15
1.3.1.	...	15
1.3.2.	...	15
1.3.3.	...	15
1.3.4.	...	15
1.4.	...	15

av

GUN TÅNNERYD

Stockholm 1966

BEREDSKAPSNÄMNDEN FÖR PSYKOLOGISKT FÖRSVAR

Regeringsgatan 26, 3 tr, STOCKHOLM C

49
13

PSYKOLOGISKT
FÖRSVAR

nr 30.

PSYKOLOGISKT FÖRSVAR

SKOLUNDERSÖKNINGEN

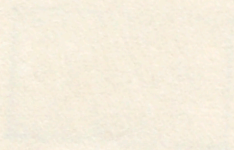
24

ÖRN TÄMNERD

Stockholm 1966

BEREDNINGEN FÖR PSYKOLOGISKT FÖRSVAR

Regeringsgatan 26, 3 tr., STOCKHOLM 3

nr 30.

I N N E H Å L L S F Ö R T E C K N I N G

	Sid.
1. Inledning.	3
2. Sammanfattning av kommitténs grundläggande synpunkter.	4
2.1. Åsiktsbildning och propaganda.	4
2.2. Samhällssolidaritet och samhörighetskänsla.	4
2.3. Upplysning om totalförsvaret.	5
3. Jämförelse mellan SÖ:s läroplaner och Skola och Försvars förslag.	5
3.1. Åsiktsbildning och propaganda.	6
3.1.1. Grundskola.	6
3.1.2. Kommentarer.	8
3.1.3. Gymnasium och fackskola.	8
3.1.4. Kommentarer.	11
3.2. Samhällssolidaritet och samhörighetskänsla.	11
3.2.1. Grundskola.	11
3.2.2. Kommentarer.	13
3.2.3. Gymnasium och fackskola.	13
3.2.4. Kommentarer.	15
3.3. Upplysning om totalförsvaret.	15
3.3.1. Grundskola.	15
3.3.2. Kommentarer.	16
3.3.3. Gymnasium och fackskola.	16
3.3.4. Kommentarer.	18
4. Slutord.	18

1) Propagandarbete och samhällssolidaritet i skolundervisningen. Föreläsning från skolöverstyrelsens kommitté Skola och Försvar. Utvärdering i SKOLFRÅGOR 1, Stockholm 1957, s. 5.

PSYKOLOGISKT FÖRSVAR I SKOLUNDERVISNINGEN.

1. Inledning.

Den 11 december 1951 tillsatte skolöverstyrelsen en kommitté, som fick i uppdrag "att undersöka skolans roll i arbetet att stärka motståndskraften mot propaganda och psykologisk krigsföring".¹⁾ I anslutning till denna undersökning skulle kommittén utarbeta "förslag till anvisningar rörande undervisningen om den svenska livsformen, om det svenska försvaret och om vissa slag av propaganda". En huvuduppgift för kommittén var att för skolans del komplettera den utredning om det psykologiska försvaret, som resulterade i betänkandet "Psykologiskt försvar" (SOU 1953:27).

Skolöverstyrelsens kommitté, som tog namnet Skola och Försvar, avlämnade sitt betänkande den 27 september 1957. Betänkandet innehåller dels vissa allmänna synpunkter på skolans roll i det psykologiska försvaret, dels detaljerade studieplaner för olika stadier i de dåvarande skolformerna folkskola, enhetsskola, realskola, flickskola och gymnasium.

Förra året fastställde skolöverstyrelsen nya läroplaner för de nuvarande skolformerna grundskola, fackskola och gymnasium att tillämpas från och med läsåret 1966/67. I samband med fastställandet av dessa nya läroplaner har den frågan ställts: "I vilken utsträckning har skolöverstyrelsen i sina nya läroplaner förverkligat de förslag som dess kommitté framlade år 1957?"

Som en bakgrund till studien kommer inledningsvis en sammanfattning att lämnas av de mera allmänna synpunkter, som kommittén lagt på tre sidor av undervisningen, nämligen åsiktsbildning och propaganda, samhällssolidaritet och samhörighetskänsla samt upplysning om total-

1) Propagandakritik och samhällssolidaritet i skolundervisningen. Förslag från skolöverstyrelsens kommitté Skola och Försvar. UTREDNINGAR I SKOLFRÅGOR 1, Stockholm 1957, s. 5.

1. Inledning

En huvudsaklig förutsättning för kommittén var att för skolans del kommitte-
den utreda om det psykologiska försvaret, och dess roll i undervisningen.
Beträffande "psykologiska försvaret" (SOU 1957:17)

Skolöverstyrelsens kommitté, som tog namnet Skola och Försvaret, av-
lämnade sitt betänkande den 27 september 1957. Betänkandet innehåller
håller dels vissa allmänna synpunkter på skolans roll i det psykolo-
giska försvaret, dels detaljerade studier för olika skolor.
I de dåvarande skolornas förskola, folkskola, samskola, realskola,
flickskola och gymnasier.

Första året i skolan är skolöverstyrelsen och läroplanen för de me-
deltidiga skolornas folkskola, folkskola och gymnasier ett till-
räckligt från och med läsåret 1956/57. I samband med läroplanändring-
en 1956/57 har den första skolan "i vilken utvärder-
ing har skolöverstyrelsen i sin läroplan överklagat de
föregående som blev kommitté betänkande år 1957"

Som en översikt till denna kommitté i ledning av en sammantagna
ett lämnat av de stora allmänna synpunkter, som kommittén lagt på
de olika av delvis olika, nämligen delaktiga och program-
samhällsmedel och andra åtgärder som utgör en del av

1) Programutvärdering och samhällsmedel i skolöverstyrelsen.
Första från skolöverstyrelsens kommitté Skola och Försvaret.
UTREDNINGAR I SKOLEN 1957, nr 17.

försvaret. Därefter följer en jämförelse mellan de nu fastställda läroplanerna och kommitténs förslag för undervisningen på olika nivåer.

2. Sammanfattning av kommitténs grundläggande synpunkter.

2.1. Åsiktsbildning och propaganda.

Kommittén framhåller att propagandan i modern tid under såväl fred som krig spelar större roll för åsiktsbildningen än den gjorde förr. Detta beror bl a på att de tekniska hjälpmedlen för propagandans spridning blivit allt mer effektiva (t ex TV, radio, tidningar).

Både vid uppfostran och propaganda är det fråga om inläring men propagandan strävar medvetet efter att påverka åsikterna, ofta genom att vädja till människornas behov, attityder och känslor.

Enligt 1946 års skolkommision hör till uppfostrans mål att göra det uppväxande släktet mer eller mindre immuniskt endast mot de ensidigheter, lögnar eller halvsanningar, som i politisk eller annan propaganda kan förekomma inom det demokratiska samhället, utan även mot sådan propaganda som vänder sig mot de för detta samhälle grundläggande värdena. Uppfostran till propagandakritik ligger väsentligen på det intellektuella planet. Ju mer vyer vidgas hos eleverna desto motståndskraftigare blir de mot propaganda. Undervisningen rörande propagandan och dess betydelse i det moderna samhället bör koncentreras kring två uppgifter:

1. Hur går åsiktsbildningen till och hur arbetar propagandan?
2. Hur skall man kunna upptäcka propagandan?

2.2. Samhällssolidaritet och samhörighetskänsla.

Varje land strävar efter att i medborgarundervisningen lägga in en fostran till samhällssolidaritet och att främja den nationella samhörighetskänslan. Detta får i ett demokratiskt samhälle ej ske så att det ensidigt gynnar de styrande. Det är därför angeläget att demokratins fördelar behandlas, men småningom bör även demokratins nackdelar och samhällets brister påtalas.

Ungdomen måste dock fostras att reagera mot främmande makter eller maktgrupper, vilka genom våld eller våldshot vill tvinga fram under-

försvaret. Därför följer en teknisk utvärdering av de tekniska lösningarna för att säkerställa att de tekniska lösningarna är tillräckligt säkra för att kunna användas i krig.

2. Sammanfattning av kommitténs förslag

2.1. Tekniska lösningar

Kommittén föreslår att programmet för tekniska lösningar ska utvärderas och godkännas av den tekniska utvärderingsgruppen. Detta beror på att det är tekniska lösningar som är av största vikt för att säkerställa att de tekniska lösningarna är tillräckligt säkra för att kunna användas i krig. Detta innebär att de tekniska lösningarna ska utvärderas och godkännas av den tekniska utvärderingsgruppen. Detta innebär att de tekniska lösningarna ska utvärderas och godkännas av den tekniska utvärderingsgruppen.

Enligt 1988 års utvärdering av tekniska lösningar ska de tekniska lösningarna utvärderas och godkännas av den tekniska utvärderingsgruppen. Detta innebär att de tekniska lösningarna ska utvärderas och godkännas av den tekniska utvärderingsgruppen. Detta innebär att de tekniska lösningarna ska utvärderas och godkännas av den tekniska utvärderingsgruppen. Detta innebär att de tekniska lösningarna ska utvärderas och godkännas av den tekniska utvärderingsgruppen.

2.2. Sammanfattning av kommitténs förslag

Enligt 1988 års utvärdering av tekniska lösningar ska de tekniska lösningarna utvärderas och godkännas av den tekniska utvärderingsgruppen. Detta innebär att de tekniska lösningarna ska utvärderas och godkännas av den tekniska utvärderingsgruppen. Detta innebär att de tekniska lösningarna ska utvärderas och godkännas av den tekniska utvärderingsgruppen. Detta innebär att de tekniska lösningarna ska utvärderas och godkännas av den tekniska utvärderingsgruppen.

kastelse eller samarbete. Detta intresse för nationell samhörighet och frihet bör förenas med en positiv känsla gentemot de förpliktelser, som följer av det internationella samarbetet och medlemskapet i Förenta Nationerna. Skolan har som en av sina väsentliga uppgifter att söka konkretisera dessa värden.

2.3. Upplysning om totalförsvaret.

Läroplanernas rekommendationer för behandling av krig och försvar har på senare tid skiftat kraftigt. I den detaljerade kursplan för undervisning i samhällslära på gymnasiet, som uppgjordes av 1940 års skolutredning, nämns endast "försvarsväsendets organisation och de frivilliga försvarsrörelserna". I 1953 års provisoriska kursplan för gymnasieundervisningen i samhällslära används uttrycket "folk och försvar", vilket antyder att försvaret och vad därmed sammanhänger betraktas som en faktor av betydelse för alla. Det bästa hjälpmedlet för att kunna motsätta sig påtryckningar och tvång från andra makter är, alla invändningar till trots, ett effektivt försvar, som är väl förberett i fred och slagkraftigt i krig. För att varje medborgare skall kunna stå emot påfrestningar och veta sin plats och funktion i försvaret, krävs undervisning och upplysning om vårt totalförsvar. Det är statens skyldighet att ge detta liksom att ge envar den utbildning han eller hon behöver för att i krig kunna utföra sin uppgift. Principiellt är det mycket lämpligt att undervisningen om försvaret samordnas med undervisningen om fredsfrågan. Det bör tydligt framhållas, att några motsättningar mellan försvars- och fredssträvanden ej föreligger. Det är även väsentligt att klargöra vårt försvars frihets- och fredsbevarande syfte samt att påtala att vårt totalförsvar numera omfattar även andra grenar än krigsmakten.

3. Jämförelse mellan SÖ:s läroplaner och Skola och Försvars förslag.

I denna jämförelse har kursmomentet som av Skola och Försvar behandlas inom enhetsskola, real- och flickskola respektive gymnasium jämförts med de moment som behandlas i SÖ:s läroplaner för grundskola respektive gymnasium och fackskola. Någon jämförelse ämnesvis eller stadievis har ej gått att tillämpa då de två skolformerna enhetsskola - realskola och grundskola skiljer sig avseende lärokursernas uppläggning och även avseende vissa läroämnen. Skola och

kastelse eller smärta. Detta följande för nationell samarbete
och frihet för Sverige med en positiv känsla gentemot de följande
teaser, som följer av det internationella samarbetet och nation-
skapet i Förenta Nationerna. Därav kan man se att väsentliga
uppgifter att öka konkurrensen hos värld.

2.3. Upplysning om totalförsvaret

Lärplanens rekommendationer för utbildning av unga och försvaret
har på senare tid skiftat karaktär. I den tidigare kursplan
för undervisning i samhällsvetenskap, som utgörs av
1940 års skolutredning, nämns endast "försvarets betydelse för
staten och de frivilliga försvarets betydelse". I 1957 års rekommenda-
tioner för samhällsundervisningen i samhällsvetenskap uttrycks
"folk och försvaret", vilket tydligt är försvaret och vad det innebär
samarbetsrelationer mellan stat och försvaret för alla. Det
betyder betydligt för att man ska kunna förstå betydelsen och
tvång från andra länder är, alla samhällets tillvaro, att
effektivt försvaret, som är ett försvaret. Det är därför
krig. För att varje medborgare ska kunna förstå totalförsvaret
och vara ett aktivt och funktionellt försvaret, krävs undervisning
och upplysning om vårt totalförsvaret. Det är statens skyldighet att
ge detta liksom att ge övriga den utbildning som krävs för behovet
för att i krig kunna utöva sin skyldighet. Utbildningen är det grund-
läggande för undervisningen om försvaret som innebär med undervisning
någon om försvaret. Det är därför framförallt att någon som
samtalen mellan försvaret och försvarets betydelse för staten. Det
är även väsentligt att läroplanen för försvaret förbereder och förbereder
bevarande av de som är nödvändiga för totalförsvaret. Detta om-
fattar även andra frågor än utbildning.

3. Utbildning mellan skola och försvaret

I denna utbildning har huvudsakligen varit skola och försvaret behand-
las inom utbildnings-, social- och hälsovård respektive gymnasier.
Utbildning och de moment som omfattas i 1957 års rekommendationer för grund-
skola respektive gymnasier och tekniska. Någon utbildning utöver
eller studier har ej varit ett tillägg på de två skoltyperna
enhetsskola - tekniska och grundskola skiljer sig avseende läro-
kursernas uppläggning och även avseende vissa ämnen. Skola och

Försvars anvisningar över vad som bör behandlas och hur detta bör ske är mer detaljerade och noggranna än läroplanernas vad gäller de tre här berörda ämnesområdena. Skola och Försvar ger företrädesvis rekommendationer i form av vilka aspekter som bör läggas på varje kursavsnitt, medan läroplanerna huvudsakligen föreskriver vilka avsnitt som bör behandlas i olika årskurser och mera sällan hur detta bör göras.

Denna jämförelse torde främst få betraktas som en inventering av vad som i läroplanerna nämns av allt det som Skola och Försvar föreslagit.

3.1. Åsiktsbildning och propaganda.

3.1.1. GRUNDSKOLOA.

Skola och Försvar rekommenderar att problem rörande propaganda behandlas först på mellanstadiet. Inom ämnena historia och samhällskunskap kan i vissa fall propaganda i samband med krigen uppmärksammas. Kritisk läsning och kritiskt lyssnande måste ständigt eftersträvas. Åsiktsbildningen kan även behandlas inom samhällskunskapen. I modersmålsundervisningen kan eleverna övas att förklara och definiera, samt att läsa kritiskt.

Undervisningen i samhällsorienterande ämnen ger ofta tillfälle till exemplifiering av propagandan och dess metod. Detaljerade förslag har utarbetats till ämnen som kan behandlas såsom berättelser eller läsestycken på mellanstadiet. Exempelvis: "Vi läser tidningar" (Exempel på hur inskjutande eller borttagande av ord kan ge nyanser åt en artikel. Vilseledande rubriker.) "Att läsa kritiskt" (tryckfriheten, studium av löpsedlar, reklamaffischer och annonser), "Kameran ljuger" (bl a studium av reklam- och propagandafilmer).

På högstadiet bör det i historieundervisningen vara betydelsefullt att beakta opinionsbildning och propaganda i olika former. Exempelvis vid behandling av krigiska konflikter, av partistrider, mission, kyrklig propaganda samt reklam. Inom samhällsläran bör en sammanfattande orientering rörande propagandan med anknytning till aktuella företeelser ges.

I sista årskursen (enhetsskolan) anses ett betydelsefullt moment

Försvarens utvärderingar över vad som bör behandlas och hur detta bör
äga är mer detaljerade och noggranna än läroplanernas vad gäller
de tre här berörda ämnesområdena. Skola och försvarens förhållande
till rekommendationerna i form av vilka-avsnitt som bör läsas på
varje kursnivå, medan läroplanerna innehåller föreskrifter
vika avsnitt som bör behandlas i olika årtal och mera allmän
hur detta bör göras.

Denna jämförelse visar framför allt betydelsen som en investering av
vad som i läroplanerna nämns av allt det som skola och försvarens för-
hållande.

3.1. Jämförelse och kommentar

3.1.1. GRUNDSKOLA

Skola och försvarens förhållande till ämnen som propagandas
handlar först på nationella. Inom ämnen historia och samhälls-
kunskap kan i vissa fall propagandas i samband med kriget uppmärks-
ammas. Kritik ibland och kritiskt ifrågasättande måste ständigt öter-
strävas. Åsiktsbildningen kan även behandlas inom samhällskunskapen.
I moderndidaktik kan eleverna även få förklara och defi-
niera, samt att läsa kritiskt.

Undervisningen i samhällskunskapen ännu mer ofta tillfälligt till
exempelvis av propagandan som dess metod. Detaljerade förslag
har utarbetats till ämnen som kan behandlas såsom berättelser eller
färdtycken på nationella. Exempelvis: "Vi läser tidningar"
(Exempel på hur läsförståelse eller berättande av ord kan ge nya-
ser är en artikel. Vilseledande berättelser.) "Att läsa kritiskt"
(tydligt, studien av läroplaner, reklamföreläsningar och annonser),
"Kamaren ljugar" (bi a studium av reklam- och propagandaföreläsningar).

I historiedidaktik bör det i historieförståelsen vara betydelsefullt
att beakta opinionsbildning och propagandas i olika former, exempelvis
vita och behandling av krigsrelaterade konflikter, utvärderingar, mission,
tydligt propagandas kring reklam. Inom samhällskunskapen bör en samman-
fattande orientering rörande propagandan med anknytning till skolella
föreläsningar göras.

I stora årtal (ambasciolen) anses ett betydelsefullt moment

vara att ge en orientering om opinionsbildning och propaganda. Tidningspressen bör bli föremål för ett mer ingående studium än tidigare, bl a genom jämförelser mellan olika tidningars innehåll och uppställning. Pressens betydelse för opinionsbildningen liksom filmens och radions behandlas. Annonsering och andra reklammetoder behandlas särskilt. Sammanfattande synpunkter på propagandans metoder bör även ges.

I skolöverstyrelsens läroplan för grundskolan nämnes i kapitlet "Mål och riktlinjer" ingenting om propaganda eller åsiktsbildning. I det kapitel, som behandlar "Undervisningsformer och arbetssätt" nämnes såsom en aktivitetsform att "värdera". Detta innefattar bl a att förmågan att aktivt och kritiskt värdera bör kunna utvecklas genom övning i en mängd situationer i skollivet.

I de allmänna synpunkterna på undervisningsämnet svenska påpekas bl a att det är angeläget, att skolan söker bibringa eleverna goda lyssnar och åskådarvanor, samt utveckla deras kritiska sinne. De bör målmedvetet tränas att vaket iakttaga världen omkring sig. Eleverna bör få en orientering om den rörliga bildens uttrycksmedel och berättarteknik för att kritiskt kunna ta ställning till filmer och TV-program.

Vid undervisningen i samtliga samhällsorienterande ämnen bör förmågan att läsa och lyssna med kritik och omdöme uppövas. I ämnet samhällskunskap nämns i årskurs nio bl a opinionsbildningens vägar och instrument. I denna årskurs behandlas även hur opinioner bildas. I de allmänna anvisningarna för detta läroämne säges att eleverna vid behandlingen av dagens samhälle, främst dess politiskt kontroversiella spörsmål, bör göras uppmärksamma på opinionsbildningens och propagandans roll och karaktär. Reklamen och PR-verksamheten inom näringslivet kan ge en missvisande bild av yrkeslivet, vilket inom yrkesorienteringen måste understrykas. Tidningarna bör studeras ej endast som leverantörer av aktuellt stoff utan även avseende deras betydelse för opinionsbildning och propaganda. I detta sammanhang bör även annonser behandlas. I historieundervisningen kan man ofta vid behandling av krigsorsaker samt över huvud av konflikter mellan olika länder och folkgrupper jämföra hur detta framträder i de stridande partiernas egen propaganda. Läraren bör lägga grunden till en kritisk syn på historiska och aktuella framställningar av politiska

vara att se en orientering om opinionsbildning och propaganda. Ett
ningssystem bör bli föremål för ett var löpande utvärderande arbete
bl a genom jämförelser mellan olika åsiktsuttryck (innehåll och uttrycks-
ning. Processen betydelser för opinionsbildningen liksom tillstånd och
rationella behandlas. Annonsering och andra reklammetoder behandlas
särskilt. Sammanfattande synpunkter på propagandas metod för
även ges.

I skolöverstyrelsens läroplan för grundskolan nämns i kapitel 10
och 11 "konflikter" i mening om propaganda eller åsiktsuttryck. I
kapitel 10, som behandlar "Undervisningsformer och arbetsformer" nämns
såsom en aktivitet att "värdera". Detta innefattar bl a att
föreläsa om aktivitet och kritiskt värdera för kunna utveckla goda
förhållanden i en mängd situationer i skollivet.

I de flesta av dessa avsnitten på undervisningsområdet uttrycks åsikter bl a
att det är viktigt att skolan ökar elevernas förmåga att
vara och åsiktsuttryck, samt utveckla deras kritiska tänkande. De bör bli
medvetet om att värdeaktiga värden utvecklas sig. Eleverna bör
få en orientering om den förliggande utvärderingsmetoden och betydelsen
för att kritiskt kunna ta ställning till filmer och TV-pro-
gram.

Vid undervisningen i historiska förhållanden nämns förutom
att läsa och lyssna på kritisk och omdöme uttryck. I annat historiska
kunskap nämns i åskådning bl a opinionsbildningens vägar och
instrument. I dessa åskådning behandlas även hur opinioner bildas. I
de flesta avsnitten nämns för detta läroplanen uttryck om eleverna vid
behandlingen av dessa ämnen, liksom dess politiska kontrovers-
ella spörsmål, för detta uttrycks på opinionsbildningens och
propagandas roll och karaktär. Reklam och TV-verksamheten liksom
uttrycksrollen kan se en utveckling till av yrkeslivet, vilket liksom
yttrandeuttryck måste utvärderas. Tillhörande för eleverna ej
endast som leverantör av uttryck utan även utveckla deras
betydelser för opinionsbildning och propagandas. I detta sammanhang
bör även nämna behandlas i historiska förhållanden som man ofta
vid behandlingen av historiska samt över huvud av konflikter mellan
olika länder och folkgrupper jämföra hur detta framträder i de
stärkta partierna egen propagandas. Läroplan bör lägga grunden till
en kritik om på historiska och aktuella förhållanden av politiska

företeelser. Man bör även studera tidspräglade och för opinionsbildningen betydelsefulla verk, som kan förstås och uppskattas av eleverna.

3.1.2. KOMMENTARER.

Skola och Försvar har rekommenderat att problem som berör åsiktsbildning och propaganda börjar tas upp i undervisningen på mellanstadiet d v s från och med årskurs fem, med en slutlig allsidig belysning i årskurs nio. Så har ej skett i SÖ:s läroplaner, där dessa problem i huvudsak rekommenderas till behandling i årskurs nio.

Grundskolans läroplan har inte tillmätt fostran av eleverna till propagandakritisk hållning samma betydelse som Skola och Försvar. Fostran till kritiskt tänkande i allmänhet betonas mer än fostran till propagandakritiskt tänkande. Ingetdera betraktas dock som för skolan väsentliga mål. I årskurs nio föreslås i SÖ:s läroplaner att en tämligen allsidig orientering om åsiktsbildning och propaganda ges i ämnet samhällskunskap. Detta är helt i enlighet med Skola och Försvars förslag. På det hela taget måste man säga att SÖ i de nya läroplanerna för grundskolan ganska väl följt Skola och Försvars rekommendationer vad avser åsiktsbildning och propaganda.

3.1.3. GYMNASIUM OCH FACKSKOLA.

Undervisningen om opinionsbildning och propaganda bör på gymnasie-stadiet, enligt Skola och Försvar, syfta till att fostra ungdomarna till kunniga, självständiga och kritiskt tänkande medborgare. Detta sker dels genom att "ställa problem under debatt" och öva källkritik dels genom information om opinionsbildningens allmänna process och betingelser. Denna information bör belysa följande aspekter:

a. Opinionsbildningens psykologiska förutsättningar.

Eleverna bör bl a göras uppmärksamma på vissa enkla individual- och socialpsykologiska faktorer, på skillnaden mellan saklig upplysning och propaganda samt på opinionsbildningens beroende av rådande förhållanden och idéer. Uppkomsten av stereotypa uppfattningar diskuteras.

b. Symboler.

Exempelvis: Hur en symbols betydelse och känslöfärg varierar efter miljö och uppfostran. Slagordens betydelse i propagandan. Det är nödvändigt att påpeka att ordsymbolernas makt beror av de känslö-

försvaret. Men för även andra tillgångar och för utbildnings-
någon betydelsefulla verk, som kan föras och uppgifter av när-
varna.

3.1.2. KOMMENTARER.

Skola och försvaret har tillsammans ett viktigt och stort åskilda-
bildning och pedagogiska börjar tas upp i undersökningen på nation-
utbildning v i lära och med årens för, medan slutet utbildning på-
lyning i årstiderna. Det har en betydelsefulla lärare, där även
problem i huvudsak utgörande till utbildning i årens när.

Grundskolans inriktning har varit tillräckligt tydlig av eleverna till
propagandabristen tillika även betydelse som skola och försvaret.
Först till utbildning utövande i utbildning betonas på försvaret
till propagandabristen tillika. Först utövande dock som till
skolan väsentliga del. I årens när försvaret i 50:e årstiderna har
en tydlig utbildning om utbildning och propaganda
och i annat utbildningsområde. Detta är till i utbildning med skola och
försvaret förstås. På det hela taget måste man säga att till i år har
inriktningen för grundskolan varit till skola och försvaret
utövande och även utbildning och propaganda.

3.1.3. GYMNASIUM OCH FÄRSKOLA.

Undervisningen om utbildningsinriktning och propaganda till de gymnasie-
stadier, enligt skola och försvaret, även till de försvaret utbildnings
till kunskap, utbildningsinriktning och utbildning utövande. Detta
har dels givits ett "stilla problem under årens" och de utbildning-
lik dels givits information om utbildningsinriktning allmänna process
och utbildning. Denna information till dels utbildning utövande.

4. Utbildningsinriktningens psykologiska konsekvenser.

Eleverna till i utbildning utövande på vissa utbildningsinriktning- och
socialpsykologiska faktorer, på utbildning utövande utbildning utövande
och propaganda samt på utbildningsinriktningens betydelse av utbildning
utövande och utbildning utövande. Utövande av utbildning utövande utbildning utövande
faktorer.

5. Utbildning.

Utbildning: Den utbildning utövande och utbildning utövande utbildning utövande
utövande och utbildning utövande. Utövande utbildning utövande i utbildning utövande. Det är
utövande utbildning utövande utbildning utövande utbildning utövande utbildning utövande

laddade föreställningar som de framkallar och att dessa föreställningar ofta står utan samband med ordens verkliga betydelse. Jämsides med detta bör det framhållas, att symbolerna är nödvändiga för att medela abstrakta eller subjektiva erfarenheter från en person till en annan.

c. Propagandans metod.

Skillnaden mellan saklig upplysning och propaganda bör framhävas och exemplifieras. Framför allt bör man komma ihåg att propagandan vädjar till känslor, använder halvsanningar och söker sätta det kritiska tänkandet ur spel. Vår suggestibilitet kan exemplifieras med notiser från rättegångsförhandlingar samt även häxprocessernas vittnesmål.

d. Propagandans medel bör behandla bl a tidningspressens betydelse och problem under 1800-talet och i nutid. Sammanfattningsvis kan det diskuteras vilken betydelse teknikens utveckling haft för metodiken, och problemet om propagandans differentiering i våra dagar med hänsyn till olika samhällsgrupper.

I SÖ:s läroplan för gymnasium anges som en av gymnasiets huvuduppgifter att hos eleverna utveckla ett självständigt och kritiskt betraktelsesätt, att granska sakuppgifter som gives inom och utom skolan. I läroplan för fackskola uttrycks en liknande målsättning i en något vagare formulering. I både läroplan för fackskola och för gymnasium framhålls betydelsen av att eleverna vänjes vid att kritiskt granska information och sakupplysningar, politisk och annan opinionsbildning.

I studieplanen över ämnet svenska på gymnasiet säges att slagord, fraser och ord som avser omdömen bör uppmärksammas. Eleverna skall lära sig att inför en skenbart objektiv framställning fråga: "Vad syftar författaren till och med vilka medel?" Det framhålls även att tidningar lämpar sig bra till kritisk och jämförande textläsning. I fackskolans läroplan säges i detta ämne endast att eleverna bör övas ta ställning till och värdera olika slag av information i tidningar, radio, TV och film.

Inom ämnet historia på gymnasiet anser man det vara lämpligt att för eleverna söka klargöra propagandans roll för opinionsbildningen. Främst bör propagandan diskuteras, då den moderna pressen används som källmaterial. I fackskolans timplan över detta läroämne nämns ej någonting om propaganda.

laddade förberedelser och de tekniska och andra förberedelserna
är ofta stora och omfattande och kräver betydligt längre tid än
detta för det framtida, att psykologer är nödvändiga för att med
dessa abstrakta eller subjektiva erfarenheter från en person till en
annan.

3. Propagandans syfte.

Skiljanden mellan olika upplysning och propagandans för framtiden och
exemplifieras. Förstärkt till det som komna till det propagandans värd
för till exempel, användas halvannan och sedan också det kända
förkändhet av sig. För utvärdering och exemplifieras med hjälp
från rådgivningskommittéer som även hänsyns tas till.

4. Propagandans syfte för beaktande av i utvärderingens syfte
och problem under 1950-talet och i mitt. Sammantaget kan det
historiska vilken psykologiska tekniska utveckling har för tekniska
och problemet om propagandans utvärdering i våra dagar och hur
syn till olika samhällsgrupper.

I 30:s läroplan för gymnasiet anges som en av gymnasiet huvudsak-
gifter att hos eleverna utveckla ett självständigt och kritiskt
beträktningsförmåga, att kunna utvärdera och värdera fakta och utom
världen. I läroplan för tekniska utvärdering av tekniska utvärdering
i en något vidare förståelse. I läroplan för tekniska och
för gymnasiet framtida betydelse av att eleverna värdes vid att
kritiskt kunna utvärdera och utvärdera tekniska, politiska och annan
opinionsbildning.

I utvärderingen över denna avsnitt på grund av att utvärdering
från och ord som även används för utvärdering. Eleverna skall
lära sig att läsa och utvärdera tekniska utvärdering frågor "Vad
avser författaren till och vad vilken avdelning för framtida även till
tekniska frågor till till tekniska och tekniska utvärdering.
I tekniska utvärdering anges i detta avsnitt att eleverna till
över en utvärdering till och värdes olika källor av information i
tekniska, politiska, tv och film.

Inom denna historia på grund av att utvärdering även som det varit möjligt att för
eleverna också tekniska propagandans roll för opinionsbildning.
Först för propagandans utvärdering, så som tidigare främst används
som källor till i tekniska utvärdering över detta avsnitt även
av utvärdering om propagandans.

Inom ämnet psykologi på gymnasium och fackskola utgör "reklam och propaganda" en studieaspekt. Här bör bl a genom Sherifs experiment uppmärksammas hur gruppmedlemmarnas attityder påverkas och hur denna påverkan blir kraftigare ju större osäkerheten är i de referensramar, inom vilka attityder utbildas samt hur propaganda och reklam utnyttjar detta faktum. I fackskolans timplan över detta ämne ingår dessutom såsom studieaspekter dels synpunkter på opinionsbildningen i samhället, dels reklamen som kommunikationsprocess och dess effekt. Som underlag för diskussioner bör empiriskt material utnyttjas.

I de avslutande årskurserna i fackskola och gymnasium ingår opinionsbildning som ett huvudmoment i ämnet samhällskunskap. Detta ingår dock ej på gymnasiets naturvetenskapliga och tekniska linje ej heller på den klassiskt-humanistiska grenen. Vid behandling av detta moment på gymnasiet upptas bl a följande: Massmedia, deras spridning och ägandeförhållanden samt förhållandet mellan partier och massmedia. Nyhetsförmedlande och oavsiktligt opinionsbildande innehåll i massmedia bör särskiljas. Viss tid bör ägnas åt källkritiska problem. Propagandaargumentationer kan exemplifieras med politiska ideologier som referensram, honnörsord, gruppvädjanden, selektion av fakta och hetskampanjer. Den organiserade opinionsbildningen i samhället bör behandlas. Vissa teorier om påverkan och opinionsbildning kan även tas upp. I samband med pressundersökningar kan även opinionsundersökande studier göras.

I fackskolans behandling av momentet opinionsbildning anses det lämpligt att koncentrera stoffet kring ett konkret fall, t ex politiska partiers propaganda, en utrikespolitisk händelse, företags reklamkampanjer. Den valda frågan bör studeras i olika pressorgan. Skillnaden mellan att förstärka och förändra en attityd samt mellan att förbigå och att behandla motståndarens argument bör även tas upp. Pressens förmedling av objektiv upplysning och dess roll som allmänt kontrollorgan bör beaktas. Väsentligt är att organisationernas inflytande på opinionsbildningen samt opinionsbildningens funktion i en demokrati och i en diktatur behandlas, både i fackskola och gymnasium.

I ämnet ergonomi behandlas både på gymnasium och fackskola informella informationsvägar, ryktesspridning, formella informations-

inom läroplanen psykologi på gymnasier och läroplaner utgör "rekommendationerna" en studieobjekt. Här bör vi i första hand betrakta experimentell undersökning som grundläggande för att förstå psykologiska processer och hur dessa påverkar vår förmåga att förstå oss själva och andra. Detta innebär att vi ska kunna förstå och förklara beteendet hos andra människor och oss själva. Detta innebär också att vi ska kunna förstå och förklara beteendet hos andra människor och oss själva. Detta innebär också att vi ska kunna förstå och förklara beteendet hos andra människor och oss själva.

I de ovanstående årtionden i läroplanerna i psykologi och läroplaner läggs opinionsbildning som ett huvudämne i läroplanerna. Detta innebär att vi ska kunna förstå och förklara beteendet hos andra människor och oss själva. Detta innebär också att vi ska kunna förstå och förklara beteendet hos andra människor och oss själva. Detta innebär också att vi ska kunna förstå och förklara beteendet hos andra människor och oss själva.

I läroplanerna behandlas av väsentligt opinionsbildning även det faktiska livet. Detta innebär att vi ska kunna förstå och förklara beteendet hos andra människor och oss själva. Detta innebär också att vi ska kunna förstå och förklara beteendet hos andra människor och oss själva. Detta innebär också att vi ska kunna förstå och förklara beteendet hos andra människor och oss själva.

I dessa läroplaner behandlas både på gymnasier och läroplaner i läroplanerna. Detta innebär att vi ska kunna förstå och förklara beteendet hos andra människor och oss själva. Detta innebär också att vi ska kunna förstå och förklara beteendet hos andra människor och oss själva.

vägar, informationsformer och metoder.

3.1.4. KOMMENTARER.

På gymnasium och fackskola framställs i SÖ:s läroplaner fostran till kritisk granskning av omvärlden såsom ett för skolan väsentligt mål. Detta överensstämmer helt med Skola och Försvars förslag. Inom samhällskunskapen upptas, som ovan redovisats, opinionsbildningen som ett av huvudmomenten i undervisningen både på gymnasium och fackskola dock ej förrän i avslutningsklasserna. Inom övriga berörda ämnen torde dessa problem enligt läroplanernas rekommendationer kunna bli rätt väl belysta. Inom gymnasium och fackskola kan det sägas att Skola och Försvars rekommendationer följts i betydande omfattning.

3.2. Samhällssolidaritet och samhörighetskänsla.

3.2.1. GRUNDSKOLA.

Enligt Skola och Försvär har fostran till samhällssolidaritet och samhörighetskänsla på lågstadiet som främsta syfte att grundlägga vissa samhälleliga dygder, hjälpsamhet, sammanhållning, hänsyn, känslan för gott familjeliv, känslan för vacker natur, en positiv känsla för samhället och dess anordningar samt respekt för svenska flaggan (symbolen för den svenska livsformen). Framställningen av dessa begrepp och deras funktion bör vidgas på mellanstadiet. Jämförelser bör göras mellan Sveriges och andra länders levnadsformer. Vissa sidor av den svenska demokratin kan behandlas, bl a folkstyrelse, press- och yttrandefrihet. På högstadiet bör syftet vara att ge kunskap om och förståelse för den mänskliga samlevnadens problem, utveckla intresse för samhället och känsla av medansvar för dess utveckling.

Inom läroämnet svenska blir det främst ordkunskap och urvalet av läsestycken, som kan ge barnen övning i att förklara och definiera och att uppmärksamma värdefulla sociala egenskaper. Historia kan ge exempel på olika mänskliga egenskaper och deras betydelse. En huvudlinje i historieundervisningen på högstadiet bör vara att skildra samhörighetskänslans utveckling. Ämnet samhällskunskap ger möjlighet att på alla stadier behandla viktiga samhällsfrågor och de demokratiska värdena. I gymnastik, lek och idrott kan fostrande moment läg-

värst, informationsformer och metoder.

3.1.4. KOMMENTARER.

En grundläggande och läskärlig översikt över de senaste årens forskning i psykologi och beteendevetenskap. Detta övervakningsarbete har ett stort värde för den svenska psykologiska och beteendevetenskapliga forskningen. Det är en mycket väl utarbetad och omfattande översikt över den senaste forskningen i psykologi och beteendevetenskap. Detta övervakningsarbete har ett stort värde för den svenska psykologiska och beteendevetenskapliga forskningen. Det är en mycket väl utarbetad och omfattande översikt över den senaste forskningen i psykologi och beteendevetenskap.

3.2. Samfundslitteratur och samhällsvetenskap.

3.2.1. GRUNDKÄNNIS.

Kärligt skildring av försvaret har följande titel: Samfundslitteratur och samhällsvetenskap. Detta övervakningsarbete har ett stort värde för den svenska psykologiska och beteendevetenskapliga forskningen. Det är en mycket väl utarbetad och omfattande översikt över den senaste forskningen i psykologi och beteendevetenskap. Detta övervakningsarbete har ett stort värde för den svenska psykologiska och beteendevetenskapliga forskningen. Det är en mycket väl utarbetad och omfattande översikt över den senaste forskningen i psykologi och beteendevetenskap.

En grundläggande och läskärlig översikt över de senaste årens forskning i psykologi och beteendevetenskap. Detta övervakningsarbete har ett stort värde för den svenska psykologiska och beteendevetenskapliga forskningen. Det är en mycket väl utarbetad och omfattande översikt över den senaste forskningen i psykologi och beteendevetenskap. Detta övervakningsarbete har ett stort värde för den svenska psykologiska och beteendevetenskapliga forskningen. Det är en mycket väl utarbetad och omfattande översikt över den senaste forskningen i psykologi och beteendevetenskap.

gas in för att utveckla samverkan och laganda. Vissa delar av dessa problem kan behandlas även inom ämnena kristendom och geografi.

I SÖ:s läroplan för grundskolan sägs i framställningen av skolans mål och riktlinjer: "Skolans uppgift är att fostra eleverna till goda samhällsmedlemmar. Om detta skall lyckas, måste skolan ge kunskap om samhället och stärka elevernas samhörighet med det. - Skolans sociala fostran skall grundlägga och vidareutveckla sådana egenskaper hos eleverna, som i en tid av stark utveckling kan bära upp och förstärka demokratins principer om tolerans, samverkan och lika berättigande mellan kön, nationer och folkgrupper". Eleverna måste även bli fullt medvetna om innebörden av etiska begrepp som rättvisa, ärlighet, hänsyn och tolerans, konsekvenserna av brott mot lagar och föreskrifter. De måste också få uppfattning om andra begrepp, vilka är nödvändiga för samlevnaden mellan människor och som bär upp rättsordningen i ett demokratiskt samhälle.

Vid läsning av fiktionslitteratur inom ämnet svenska ges ofta tillfälle att samtala om etiska och sociala vardagsproblem. Här ges bl a möjlighet att söka fostra eleverna till ansvar inför familj och samhälle och till känsla av samhörighet också med människor av andra raser, kulturer och miljöer.

Undervisningen i orienteringsämnena (samhälls- och naturorienterande) på högstadiet har som gemensamt syfte bl a att göra eleverna förtrogna med de värden, vilka vår demokratiska livsform rymmer. Eleverna bör föras fram till mer vidgade perspektiv om hur deras personliga omgivning förhåller sig till de allt större sammanhangen, hembygden, landet, den nordiska och internationella gemenskapen. Speciellt inom de samhällsorienterande ämnena bör man syfta till att göra eleverna väl förtrogna med parlamentariska former. På lågstadiet i kristendomskunskap bör eleverna lära sig att uppskatta och förstå egenskaper som exempelvis att tala sanning, att vara ärlig, lydig, hänsynsfull, tacksam, god kamrat, inte skvallra eller tala illa om någon, tänka på andra, på de gamla och hjälpbehövande. Inom ämnet hembygdskunskap, vilket endast finns på lågstadiet, bör bl a följande behandlas. Aktuella trivsel- och samlevnadsproblem, helger och festdagar (svenska flaggans dag, Nordens dag, FN-dagen samt traditioner i skolan, hemma och i främmande land), ute i världen (kontakt och utbyte mellan olika folk, internationell förståelse). Ämnet sam-

gas in för att utveckla samverkan och laganda. Vissa delar av dessa problem kan behandlas även inom humana kristendoms och geografi.

I 80:re läroplan för grundskolan sägs i framställningen av skolans mål och riktlinjer: "Skolans uppgift är att fostra eleverna till goda samhällsmedlemmar. Om detta skall lyckas, måste skolan ge kunskap om samhället och stärka elevernas samhällsmedvetenhet med det. - Skolans sociala fostran skall grundläggas och utvecklas sådana egenskaper hos eleverna, som i en tid av stark utveckling kan bära upp och förverkliga demokratiska principer om tolerans, samverkan och lika berättigande mellan män, kvinnor, nationer och folkgrupper". Eleverna måste även bli fullt medvetna om innebörden av etiska begrepp som rättvisa, frihet, hänsyn och tolerans, konsekvenserna av brott mot lagar och föreskrifter. De måste också få uppfattning om andra begrepp, vilka är nödvändiga för samlevnaden mellan människor och som får upp rättfärdigheten i ett demokratiskt samhälle.

Vid läsning av riktningslinjerna inom ämnet svensk ges ofta tillfälle att samla in olika och sociala värdeproblemer. Här ges då en möjlighet att söka fostra eleverna till ansvar inför lösligt och samhälle och till känsla av samhällsmedvetenhet och ansvar för andra människor, kultur och miljöer.

Undervisningen i orienteringskunskap (samhälle- och naturorientering) på högskolan har som grundläggande syfte att ge eleverna förståelse för de värden, vilka vår demokratiska livsform bygger på. Eleverna bör förstå från till till när tillräckligt perspektiv om hur deras personliga utveckling förhåller sig till de allra största samhällsproblem, som byggs upp, i landet, den nordiska och internationella gemenskapen. Speciellt ska eleverna ha förståelse för de värden som ligger till grund för vår livsform och parlamentariska former. På högskolan i kristendomsämnet bör eleverna lära sig ett uppriktat och förtroende om egenskaper som exempelvis att vara ärlig, fräls, hänsynsfull, tålamod, god kontakt, inte skvallra eller tala till om någon, tålamod på andra, på de gamla och äldre. Inom ämnet historisk kunskap, vilket också ligger på högskolan, bör då i tillägg behandlas aktuella tvivel- och samhällsproblem, helger och festdagar (svenska flaggens dag, Nordens dag, FN-dagen samt traditioner i skolan, hemmet och i främmande land), ute i världen (kontakt och utbyte mellan olika folk, internationell förståelse). Ämnet svensk

hällskunskap bör på mellanstadiet behandla individens skyldigheter och rättigheter i samhället, dagsaktuellt om händelser och samlevnadsproblem ute i världen. I nionde årskursen utgör demokratins innebörd och problem ett betydelsefullt moment inom ämnet även om problemställningarna delvis ligger utanför elevernas erfarenhetsfär. Några huvudlinjer bör dras upp såsom hur medborgarna kan uttrycka sina åsikter i samhällsangelägenheter, vilka skyldigheter och rättigheter medborgarna har i ett demokratiskt samhälle. I ämnet historia nämnes som exempel på motiv och områden, som kan behandlas: internationellt samarbete de senaste 150 åren; det moderna Sveriges framväxt; demokratiseringsprocessen. Framställningen inom ämnet geografi skall även belysa sociala, ekonomiska, politiska och kulturella förhållanden. Detta i syfte att verksamt kunna bidra till att öka förståelsen för andra folk, deras problem och levnadsförhållanden samt till att klargöra vikten av bl a internationellt samarbete.

3.2.2. KOMMENTARER.

I SÖ:s läroplaner behandlas problem sammanhängande med fostran till samhällssolidaritet och samhörighetskänsla såsom för skolan väsentliga mål, helt enligt Skola och Försvars rekommendationer. Även inom vart och ett av de läroämnen där Skola och Försvar ansett att dessa problem bör behandlas, har detta också skett i läroplanerna. Läroplanerna tar emellertid upp problemen på ett senare stadium i undervisningen än Skola och Försvar rekommenderat och ej heller lika utförligt. I stort sett har dock Skola och Försvars synpunkter tillgodosetts i de nya läroplanerna för grundskolan.

3.2.3. GYMNASIUM OCH FACKSKOLA.

Huvudinriktningen för fostran till samhällssolidaritet och nationell samhörighetskänsla säges i Skola och Försvar vara i stort sett densamma som för enhets-, folk- och realskola. Framställningen bör dock breddas. Studierna bör bedrivas efter tre huvudlinjer:

- a. Samhörighetskänslans utvidgning i tid och rum från familj till nation, från hembygd till landskap, från rike till nationalstat. "Familje - ätt - hembygdskänslorna", de starka vi-känslorna, stam- och landskapskänslorna, de mindre starka.
- b. Den moderna samhörighetskänslans karaktär. Den har som mål att ge

eleverna en klar föreställning om institutionerna i ett demokratiskt samhälle och även hur de i praktiken verkar samt om den anda som bör präglade samhället. Genom jämförelser med förhållanden i andra länder får eleverna en föreställning om "den svenska livsformen" d v s demokratin i dess svenska gestaltning.

c. De internationella relationernas förutsättningar, utveckling och aktuella beskaffenhet. Bl a framhäves spänningen mellan nationalism och internationalism (nordiska samarbetssträvandena, östblocket, Atlantpakten, brittiska samväldet, Europarörelsen och FN bör särskilt observeras).

Även i SÖ:s läroplan för gymnasium är målet för elevernas sociala fostran detsamma som i läroplan för grundskolan. Det är nödvändigt att den sociala och kulturella orientering som getts i grundskolan vidgas och fördjupas, för att göra eleverna beredda till en insats även i internationellt arbete och till att förstå andra folks reaktioner. Den inriktning som ges för gymnasiet, ges även i samma ordalydelse angående fackskolan.

I timplanerna för ämnet svenska nämns i läroplanerna för gymnasium och fackskola ingenting om samhällssolidaritet och nationell samhörighetskänsla. Hithörande problem kan dock i gymnasiet behandlas under diskussionsövningar i samband med läst skönlitteratur bl a vid läsning av författare och verk, vilka bidragit till att utforma vår litterära kultur eller som haft särskild idéhistorisk betydelse. I fackskolan i samband med läsning av litterära texter främst belysande samhällsutvecklingen, livsåskådningsdebatter samt politiska och allmänmänskliga problem. Ett av historieundervisningens huvudsakliga mål på gymnasiet är att ge insikt om hur vår egen tids samhällsformer samt dess kultur och levnadsförhållanden vuxit fram. Bland de historiska teman som föreslås berör några hithörande frågor: de nationella minoriteternas problematik; internationella freds- och samförståndssträvanden från kabinettspolitikens dagar till FN; Sveriges väg från envælde till modern parlamentarism; nordiska unions- och samförståndssträvanden; demokratin i antiken och i modern tid. I fackskolan är ett av detta ämnes mål att ge en fördjupad förståelse av vårt eget samhälle och dess utveckling till en del i ett världsomfattande sammanhang. I samband med beskrivning av olika kulturmiljöers mötande bör spänningen mellan nationalism och internationalism på det politiska planet belysas. Bland de internationella

problem som är särskilt aktuella bör inom ämnet religionskunskap arens segregationen och förhållandet mellan rika och fattiga länder behandlas. Detta säges både i läroplan för gymnasium och för fackskola. I samhällslära behandlas i båda läroplanerna internationell politik inom vilket strävanden till en internationell rättsordning belyses. Demokrati och diktatur dryftas och bl a demokratins förutsättningar klarlägges. Vid den mer ingående framställningen av demokratins problem bör man ej stanna vid de statsrättsliga garantierna utan även sikta till att ta upp till diskussion i första hand demokratins praktiska funktionsrätt men även demokratins mer intrikata problem. Dessa frågor berörs i avslutningsklasserna i de båda skolformerna.

3.2.4. KOMMENTARER.

Liksom i läroplanerna för grundskola utgör fostran till samhällsolidaritet och samhörighetskänsla för skolan väsentliga mål även i läroplanerna för gymnasium och fackskola. För behandlingen av dessa problem gäller här samma förhållande som grundskolan. Även på gymnasium och fackskola har alltså Skola och Försvars synpunkter väl tillgodosetts.

3.3. Uppllysning om totalförsvaret.

3.3.1. GRUNDSKOLA.

Skola och Försvar anser att en saklig uppllysning om krigets historia, det moderna kriget och fredssträvandena och om den psykologiska krigföringen bör ha sin givna plats inom skolans låg- och mellanstadium. På mellanstadiet kan i vissa fall krigsorsaker och propaganda i samband med krigen uppmärksammas. Eleverna bör även få en grundläggande orientering om samhällets säkerhetsåtgärder, bl a civilförsvaret och brandskyddet. Varje tillfälle att samordna undervisningen om försvar, krigsorsaker o dyl med undervisningen om fredsfrågan och det internationella samarbetet bör iakttagas. Inom historieundervisningen kan förutom krig och krigsorsaker även krigens verkningar studeras (dyrtid, brist på arbetskraft etc). Inom ämnet samhällskunskap behandlas såväl civilt som militärt försvar, fredssträvanden samt Sverige och FN.

På högstadiet bör historieundervisningen behandla bl a försvarsproblemen och det sätt, på vilket det lösts under olika epoker. Samhällsläran bör behandla det nuvarande svenska totalförsvarets

uppgifter, totalförsvarets olika grenar och den enskilde medborgarens försvarsinsatser. Den psykologiska krigföringen bör uppmärksammas.

I SÖ:s läroplan för grundskolan nämns ingenting om dessa problem i de kapitel, som behandlar skolans mål och riktlinjer eller skolans undervisning rent principiellt.

I timplanerna nämns för låg- och mellanstadiet ej heller någonting av betydelse. Inom ämnet samhällskunskap säges dock på mellanstadiet att eleverna bör få göra bekantskap med olika organisationer som arbetar för fred och samarbete mellan folken. Först i årskurs nio i detta ämne ingår som ett kursmoment "Medborgarna och försvaret; totalförsvarets ändamål och organisation." Behandlingen av detta moment rekommenderas utgå från den enskilde medborgarens uppgifter under beredskapsförhållanden och krig bl a värnplikt och civilförsvarsplikt, och betrakta försvaret som en samhällsfunktion. Som exempel på längdsnitt vilka kan behandlas i historieundervisningen i årskurs nio nämns "Världsfreden från antiken till våra dagar". I samband med undervisningen av världskrigen på högstadiet behandlas deras förutsättningar, förlopp och följder i vad mån de har förändrat världen.

3.3.2. KOMMENTARER.

Skola och Försvar betraktar upplysning om totalförsvaret som ytterligare ett av skolans mål. Detta gör knappast SÖ, om man för döna av dess läroplaner för grundskolan. Problem som berör upplysningen om totalförsvaret behandlas i läroplanerna endast i tre kursmoment alla förlagda till årskurs nio. De kursmoment som behandlar upplysning om totalförsvaret i läroplanerna för grundskolan svarar på intet sätt mot Skola och Försvars rekommendationer för detta ämnesområde. Då det gäller totalförsvarsupplysningen har alltså Skola och Försvars anvisningar följts bristfälligt.

3.3.3. GYMNASIUM OCH FACKSKOLA.

Viktiga moment i gymnasieundervisningen bör enligt Skola och Försvar vara förändringarna i vårt militärpolitiska läge, försvarsorganisationernas allmänna utveckling, försvarsväsendet och samhället samt det "totala kriget" och det "totala försvaret".

upp till, totalförsvarets olika grenar och den särskilda verksamheten försvaret. Den psykologiska förberedelsen bör uppmärksammas.

I detta förhållande för grundskolan nämns ingenting om dess position i kapitel, som behandlar skolan och dess förhållande till andra utbildningsformer samt principer.

I kapitelerna nämns för läro- och läroplaner ett helhets förhållande av betydelse. Inom annat förhållande nämns dock på grundskolans förhållande till andra utbildningsformer och olika organisationer som är av betydelse för den sammanfattande bilden. Först i avsnitt 1.1.1 nämns detta som något som ett kursmoment "Metoder och förberedelse för läroplanens utvärdering och utvärdering". Behandlingen av detta moment rekommenderas att det ska innehålla metoder och metoder under beredningsförhållanden och att det ska innehålla och utvärderas utvärderat, som behandlar försvaret som en samhällsfunktion. Ett exempel på följande villkor kan behandlas i historien om utbildningen i Sverige och om "Världens och läroplanens tillämpning". I samband med behandlingen av förhållanden på högskolan behandlas detta förhållande, förhållande och förhållande i vad mån de har förändrat världen.

3.3.2. KOMMENTARER.

Skola och försvaret betraktas utifrån en totalförsvarets som ytterligare ett av skolans mål. Detta förhållande bör knappast se, om man förhåller sig till de olika förhållandena. Problemet som berör utbildningen om totalförsvaret behandlas i läroplanerna endast i ett kursmoment till förhållande till skolan. De kursmoment som behandlar utbildningen om totalförsvaret i läroplanerna för grundskolan avser på detta sätt att bidra och försvarets rekommendationer för detta område. Detta är det gäller totalförsvarets utbildningen för alla skolor och försvarets utbildning enligt följande:

3.3.3. SYNERGIER OCH FAKTORER.

Vilket moment i gymnasieutbildningen bör enligt skola och försvaret vara förberedande i vårt militärpolitiska läge, försvarets utbildning. Utöver utbildning, försvarets utbildning och samhällets utbildning "totalt försvaret" som det "totala försvaret".

Utförliga förslag vilka problem som kan behandlas ges, exempelvis:

- a. Krigsorsakers roll.
- b. De ekonomiska orsakerna till spänning mellan stater. I detta sammanhang staternas propaganda vid konflikter eller krig, dels sådan som vänder sig till neutrala och som syftar till att skapa sympati för den egna saken, dels sådan som riktar sig mot den angripne och som avser att skapa defaitism och försvaga motståndet.
- c. Bristande överensstämmelse mellan proklamerade krigsmål och de slutliga fredsvillkoren.

Vid behandling av kriget som sådant är det nödvändigt att kraftigt betona den fruktansvärda förstörelse och moraliska upplösning, som följer i dess spår. Vid undervisningen om totalförsvaret bör understrykas att dess enda uppgift är att skydda vår frihet och att krig och försvar berör alla. Huvuduppgiften är att ge en överblick av de olika försvarsgrenarna, deras uppgifter och samverkan.

I SÖ:s läroplan för gymnasium föreslås inom läroämnet svenska såsom ämne för betingläsning "Kriget som litterärt motiv" samt såsom ämne för specialarbete "Kriget som litterärt motiv förr och nu".

Den psykologiska krigföringen och beredskapen mot propaganda i krig bör observeras i historieundervisningen på gymnasiet. Inom religionskunskapen bör bland aktuella internationella problem kriget belysas. Här bör även pacifismens problematik diskuteras och vad som kan göras för att förebygga krig. I samband därmed bör fredsforskningen beröras. Detta säges i samma ordalydelse både i läroplan för gymnasium och för fackskola.

Inom ämnet samhällskunskap på gymnasiet behandlas bland aktuella samhällsfrågor bl a försvaret i ett demokratiskt samhälle. Inom opinionsbildningen utgör psykologisk krigföring ett betydelsefullt exempel. För fackskolan säges inom samma ämne att psykologisk krigföring, propagandans roll i det kalla kriget är viktiga exempel som bör utnyttjas. En annan betydelsefull fråga som inte bör försummas är försvaret i ett demokratiskt samhälle.

Uttörliga förklar vilka problem som kan behandlas och exempelvis

a. Kritiska reflektioner

1. De tekniska aspekterna till argumentation och logik. Detta innebär ett utvärderande av argumentationens struktur och innehåll. Detta innebär att utvärdera om argumenten är relevanta och om de är logiskt sammanhängande. Detta innebär också att utvärdera om argumenten är tydliga och om de är lätt att förstå.

Den andra delen av texten handlar om de tekniska aspekterna till argumentation och logik. Detta innebär att utvärdera om argumenten är relevanta och om de är logiskt sammanhängande. Detta innebär också att utvärdera om argumenten är tydliga och om de är lätt att förstå.

b. De tekniska aspekterna till argumentation och logik

Vid bedömning av kritiska reflektioner är det nödvändigt att utvärdera om argumenten är relevanta och om de är logiskt sammanhängande. Detta innebär att utvärdera om argumenten är tydliga och om de är lätt att förstå. Detta innebär också att utvärdera om argumenten är tydliga och om de är lätt att förstå.

c. De tekniska aspekterna till argumentation och logik

Den psykologiska kritiken och bedömningen av argumentation i kritiska reflektioner är ett viktigt moment i argumentationens utvärdering. Detta innebär att utvärdera om argumenten är relevanta och om de är logiskt sammanhängande. Detta innebär också att utvärdera om argumenten är tydliga och om de är lätt att förstå.

Den tekniska aspekterna till argumentation och logik innebär att utvärdera om argumenten är relevanta och om de är logiskt sammanhängande. Detta innebär att utvärdera om argumenten är tydliga och om de är lätt att förstå. Detta innebär också att utvärdera om argumenten är tydliga och om de är lätt att förstå.

3.3.4. KOMMENTARER.

I SÖ:s läroplaner för gymnasium och fackskola anses upplysning om totalförsvaret ej vara för skolan väsentliga mål. Här berörs dessa problem i något fler kursavsnitt än på grundskolestadiet, dock torde det ej räcka för att ge en tillfredsställande belysning av frågan. Det kan alltså ej heller inom gymnasium och fackskola anses att läroplanerna tillfredsställande följt Skola och Försvars rekommendationer.

Vad gäller upplysningen om totalförsvaret på alla skolstadier har några av Skola och Försvars målsättningar helt förbisetts. Bland annat att varje medborgare skall ges behövlig utbildning för att i en krigs- eller krissituation veta sin plats och funktion.

4. Slutord.

Läroplanerna utgör ju rekommendationer för vad läraren bör ta upp till behandling inom de olika läroämnena. De områden, vilka betonas mycket litet i dessa löper då störst risk att förbigås i undervisningen. Av de tre här nämnda studieområdena torde upplysningen om totalförsvaret löpa störst risk att behandlas otillfredsställande eller ej alls behandlas.

3.3.4. KUNSKAPEN
 I 80:0 läroplanen för gymnasiet och tekniska skolorna uttrycker
 totalförväntningen av elever för skolan uttrycker sig. Den berör dessa
 problem i något för förväntningen om de grundskolorna, dock för
 det ej räcker för att ge en tillräckligt hög betygning av läroplanen.
 Det kan alltså ej heller från gymnasiet och tekniska skolorna uttrycka
 planerna tillräckligt höga för att ge tillräckligt hög betygning av läroplanen.

Vad gäller utvärderingen av totalförväntningen på alla skolorna har
 något av skolan och förväntningen uttrycker sig för läroplanen. Detta
 kan uttrycka sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig
 om uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig.

4. Biförd.

Läroplanerna uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig
 till uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig
 uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig
 uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig
 uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig
 uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig uttrycker sig

KUNGL. BIBL.
 121 1050
 STOCKHOLM